

IV. panel

A negyedik és egyben a konferencia utolsó panelje Władysław Buhak moderálása mellett *Igor Omerza* közgazdász, külső munkatárs (Študijski center za narodno spravo, Ljubljana) *UDBA – a jugoszláv titkos politikai rendőrség szervezete és működésének lényege* című előadásával vette kezdetét. Omerza előadásában bemutatta a jugoszláv politikai rendőrség történetét, szervezetét, eszközeit és működésének módszereit. Néhány adaton keresztül érzékeltette az UDBA szlovéniai tevékenységét és nemzetközi érintettségét (gyilkosságok, emberrablások, bombamerényletek), különös tekintettel a román külső titkosrendőrséggel (DIE) együttműködésben a jugoszláv politikai emigráns Vlado Dapčević bukaresti elrablásában való részvételre.

A második előadást *Milan Bárta* igazgató (Odbor zkoumání totalitních režimů, Ústav pro studium totalitních režimů, Prága) *A Csehszlovák Szocialista Köztársaság belügyminisztériuma és a szovjet blokk biztonsági erőinek a normalizáció időszakában megvalósított együttműködése* címmel tartotta. Kifejtette, hogy miután Csehszlovákiában a kommunisták 1948 februárjában átvették a hatalmat, a szovjet blokk államainak titkosszolgálatával való együttműködés a belügyminisztérium tevékenységének egyik kulcseleme lett. Ebben az együttműködési rendszerben a Szovjetunió volt a domináns, a szatellit államok titkosszolgálatai többé-kevésbé alárendelt szerepeket töltek be. Ez a szovjet dominancia a csehszlovák titkosszolgálati munka minden részterületén érvényesült. A szovjet biztonsági apparátus két- és többoldalú kapcsolatokat ápolt a többi csatlós állam – különös tekintettel a közvetlen szomszédokra, így az NDK-ra, Lengyelországra és Magyarországra – titkosszolgálatával is. Ez a kapcsolat részben megszakadt a keleti blokk válságos időszakaiban, így az 1956-os magyar forradalom és az 1968-as prágai tavasz során. Azt követően, hogy a Varsói Szerződés csapatai bevonultak Csehszlovákiába, a belügyminisztériumban jelentős változások történtek: visszafordították az addigi reformokat, személyi tisztogatásokat hajtottak végre, a minisztérium új vezetése ezzel is minden áron bizonyítani akarta a szocializmus ügye iránti hűségét. Bárta kifejtette, hogy ezek a változások továbbra is a szovjet biztonsági érdekeket helyezték előtérbe, csak ezt követte a többi szocialista állammal megvalósított együttműködés. A multilaterális kapcsolatok lényegi része valójában kétoldalú együttműködés révén valósult meg.

Az 1980-as évek vége felé mind szembetűnőbbé váltak a különbségek a szovjet blokk egyes tagállamai fejlődésében, és ez kihatott a titkosszolgálatok közötti kapcsolatokra is. Az egyes tagállamok egyre inkább a saját biztonságukat helyezték előtérbe, ami elvezetett az együttműködés nemzetközi formájának a felbomlásához. A legszembetűnőbb változás a magyar biztonsági szolgálatokkal folytatott együttműködésben volt tetten érhető hiszen a magyar szolgálatok képviselői kifejezésre is juttatták, hogy nemzeti érdekeik nem egyeztethetők össze az internacionalizmus elveivel. A változások okozta kiábrándultság következtében a csehszlovák szolgálatok ismét Moszkvához fordultak segítségért, amit meg is kaptak az 1989. augusztusi új, a KGB és a csehszlovák belügyminisztérium közötti együttműködési szerződés aláírásával. A térség 1989-es forradalmi hulláma azonban alig néhány hónappal később véget vetett a szovjet blokk titkosszolgálatai közötti nemzetközi együttműködésnek.

A konferencia záró előadását *Bukovszky László* felügyelőbizottsági tag (Ústav pamäti národa, Pozsony) *A csehszlovák állambiztonság és a KGB közötti együttműködés új formája 1968 után* című tartotta meg. Kifejtette, hogy az 1950-es évek végére a csehszlovák állambiztonság még intenzívebb kapcsolatokat épített ki a szocialista tábor politikai rendőri szerveivel, így történt ez Moszkva esetében is. Míg korábban az együttműködés szovjet tanácsadók jelenlétén keresztül valósult meg, erre az időszakra egy hivatalosan „kiegyensúlyozottabbá váló” együttműködés volt a jellemző, amelynek keretében a szovjet pártvezetés a KGB-t mint előretolt éket alkalmazta a csatlós államok területén, annak érdekében, hogy ideológiai és politikai harcot folytasson a nyugati demokráciák ellen. A KGB és a csehszlovák állambiztonság közös célja az volt, hogy együttműködésüket magasabb szintre emeljék, hogy a közös fellépés fegyverként szolgáljon a nyugati demokráciák elleni küzdelemben. A hírszerző munka területén a fő célpontok a nyugati országok kormányzati intézményei, diplomatái, a NATO, a Szabad Európa Rádió, egyes országok titkosszolgálatai, a Vatikán,

emigráns mozgalmak, ipari létesítmények stb. voltak. Az elhárító munka területén azonban nagyobb hangsúly került a belső ellenség elleni harcra, az idegen állampolgárok megfigyelésére és a határok közös védelmére. Ennek jegyében 1958-tól a korábnál intenzívebb kapcsolat került kialakításra a csehszlovák állambiztonság és a KGB között. Az együttműködés új formáját 1958 decemberében egyezményben rögzítették. Két évvel később, 1960 júniusában Moszkvában a két fél megállapodott az USA és szövetségesei stratégiai szempontból fontos objektumai elleni hírszerző tevékenység koordinálásáról. Az 1968-as események új fejezetet nyitottak a két titkosszolgálat együttműködésében. A rövid hullámvölgyet követően, a belső helyzet konszolidálódása után a csehszlovák és a szovjet titkosszolgálati együttműködés még elmélyültebbé vált. 1968. november 4-ig a Varsói Szerződés országainak hadseregei elhagyták Csehszlovákia területét, kivéve a Vörös Hadsereg alakulatait, amelyek 75 ezer fős létszámmal továbbra is Csehszlovákiában állomásoztak. A csehszlovák állambiztonsági szolgálatok új feladatul kapták, hogy biztosítsák a szovjet katonai objektumok védelmét. Ennek az elhárító tevékenységnek az intenzitása a nemzetközi katonapolitikai helyzet alakulása függvényében változott.